

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје  
University "Ss. Cyril and Methodius" - Skopje  
Педагошки факултет „Гоце Делчев“ - Штип  
Pedagogical Fakulty "Gotse Delchev" - Shtip

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК**  
**ANNUAL MISCELLANEOUS**  
**COLLECTION**

Штип - Shtip  
2003/2004

**Годишен зборник на Педагошкиот факултет  
„Гоце Делчев“ - Штип**

**Издавач:**

Педагошки факултет „Гоце Делчев“ - Штип

**За издавачот:**

Д-р Блаже Китанов, декан

**Редакциски одбор:**

Д-р Блаже Китанов (главен и одговорен уредник),  
Д-р Емилија Петрова Ѓорѓева (секретар)  
Д-р Кирил Цацков, Д-р Стеван Алексоски,  
Д-р Владимир Михајловски, Д-р Снежана Мирасчиева,  
М-р Снежана Кирова .

**Јазична редакција:**

Д-р Блаже Китанов

**Компјутерска обработка:**

јереј Николче Ѓорѓев

Адреса: Педагошки факултет „Гоце Делчев“, Штип,  
Република Македонија  
Address: Pedagogical Faculty "Gotse Delchev", Shtip,  
The Republic of Macedonia



## **РЕЛИГИЈАТА КАКО ФАКТОР ЗА ОБРАЗОВАНИЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**

**Abstract:** The Republic of Macedonia is a multiconfessional and multiethnic country. This fact gives us the right to establish the basic dilemma in this paper i. e. to analyze the influence of religion on education in Macedonia.

This paper contains the analysis of the fact whether it is necessary for the schools to have religious education ( religious instruction or religious education). In its second part, this paper deals with the question of the secularization and education and the fact that modern society passes through a process of de-sacralization, which means that the belief that supernatural powers rule the world does not exist any more.

**Key words:** religious instruction, education, modern society.

Република Македонија е мултиконфесионална држава со доминација на две религиски концепции, Христијанството-Православието и Исламот. Во Република Македонија егзистираат два блока на заедници кој се идентификуваат со овие две верски концепции и тоа: македонската мнозинска заедница, српската и влашката кој го исповедаат Православието, и албанската како најголема малцинска заедница, турската, ромската, бошњачката и исламизираниите Македонци го исповедаат Исламот, и во тој контекст ќе ја согледаме нивната улога и нивното влијание кон образованието во Република Македонија. Во Република Македонија според пописот од 1994 година 66,30% од населението се православни, а 30% се муслимани.

Православната црква во Република Македонија има позитивен однос кон световното образованието на целокупното православно население, без некој дискриминаторски однос кон било кој па и кон половите, додека Исламската верска заедница во принцип не забранува световно образование, но покажува степен на резервираност кон образованието на припадниците на женската популација, што произлегува од статусот на жената во семејството и од положбата на жената што е дефинирана во нивната света книга Коранот. Последните статистички податоци покажуваат релативно

поголема присутност на женската популација од муслиманска вероисповест во основното образование, со тренд на нивно намалување во средното и високото образование.

Во овој труд, понатаму ќе му посветиме поголемо влијание на прашањата за тоа дали е потребно во училиштата да се изучува веронаука како посебен наставен предмет или религиозно образование и за секуларизацијата и образованието.

### ***Училиштата и религиозното образование***

Прашањето за образованието и религијата е мошне комплексно прашање.

Тоа прашање станува актуелно секогаш кога верските институции од одредени причини сакаат да бидат присутни во световниот образовен систем. Значи, секогаш кога постои тенденција да се напушти принципот на секуларизација или, барем, кога се сака неговото важење да се ограничи.

Кај нас, од самиот почеток од 90-те години, после напуштањето на еднопартискиот систем, почнаа се погласно да се поставуваат барањата за воведување на верска настава, во световниот образовен процес. Овие барања за воведување на верска настава/поука на својот почеток се однесуваа само на средното образование. Меѓутоа, со тек на времето, како што тоа често бидува, амбициите се зголемуваа, па се сугерираше да биде опфатено и основното образование. При тоа се нудат бројни модалитети за начинот на одржувањето на верската настава: од тоа да биде факултативна, па се до инсистирањето таа да биде задолжителен предмет. Како главен аргумент за воведување на верска настава се наведува податокот за зголемена религиозност во општеството и со неа на нагласениот интерес да се слуша предмет од областа на религијата. Основниот недостаток на оваа аргументација е што во Република Македонија не се извршени сериозни емпириски истражувања кои фундирано би го потврдиле постоењето на вистински интерес да се слуша верска настава, како и постоењето на зголемена религиозност.

Од друга страна не може да се одрече дека во последните години е зголемено прославувањето на клучните верски празници како што се, на пример, Велигден или Божиќ. Но, тоа никако не може по некој автоматизам да се поврзе единствено со зголемена религиозност кај граѓаните. Мотивите за славење на овие празници не мора да имаат религиозен карактер. Тие можат да бидат израз на

желбата да се обнови традицијата која со векови го обележува животот на македонскиот народ, особено, особено ако се знае дека во ситуација на општа вредносна дезориентација сигурноста се бара во минатото, во ритуалното однесување кое влева чувство на втемеленост, наместо чувство на откинатост од светот и од останатите луѓе. Ова никако не значи дека не постои одредена одредена потреба да се слуша настава од областа на големите светски религии, туку дека наведените податоци не се доволни аргументи за воведување на верска настава. Ценејќи ги овие аргументи, Д-р Цуцуловски причините за невоведување на верска настава во световниот образовен систем ги поделува на следните аргументи: а) теолошки, б) педагошки и в) практичен аргумент.

а) *Теолошки аргумент*. Влегувањето на црквата во световните училишта би значело нарушување на принципот на секуларизација, т.е. на одвоеноста на црквата од државата. Со тоа, колку и да звучи парадоксално, би се напуштила интенцијата на Исус, кој токму се залага за издвојување на сверата на духовно-религиозното од сферата на световното, државното.

б) *Педагошки аргумент*. Практичната димензија на педагошкиот аргумент се состои во несовпадноста на општиот поглед на светотот што постои помеѓу научниот пристап кон суштинските прашања, од една страна, и религиозното толкување и објаснување на овие прашања. Односно, како да се спои религиозното учење за создавањето на светот за шест дена и теоријата што ја нуди современата наука? Како да се сообрази сфаќањето за создавањето на животот од страна на Бога и Дарвиновата теорија за еволуцијата на живиот свет?

Значи, на една страна се ригидните догми на религијата, а на другата, сознанијата на науката. Во таква ситуација на крајна спротивставеност помеѓу религијата и науката, нужно ќе дојде до одредена конфузија во духот на младите личности, кои во значајна мерка ќе бидат растрганати помеѓу авторитетот на религиозната догматика и авторитетот на науката., прашувајќи се постојано кон кој авторитет да пристапат, бидејќи не е можно обата авторитети подеднакво да се прифатат, ниту пак, да се помират.

Отука е најдобро религиозното да си остане во доменот на приватноста, а во световното образование да остане науката која, во крајна линија, е матријалистичко ориентирана.

в) *Практичен аргумент*. Во Република Македонија егзистираат повеќе религии и ниедна од нив не смее да биде занемарена, сеедно

на фактот дека доминантни конфесии се христијанската и муслиманската. Ваквата структура на различна кофесионална припадност ќе се одразува и во училиштата. Значи ли тоа дека, кога ќе дојде времето за час по верска наука, едни деца ќе одат во едни простории, а други во некои други за да ги слушаат оние верски содржини што ги споделуваат или за кои се интересираат? Не значи ли тоа верско, а со него и етничко подвојување, наместо учулиштето да ја остварува една од своите основни функции да ги поврзува граѓаните без разлика на нивната раса, верска или национална припадност? Не значи ли тоа дезинтеграција, наместо интеграција?

Меѓутоа, од своја страна, никако не смеат да се одречат вредностите што во себе го содржи секој вистински религиозен систем бидејќи тие системи се израз на еднио долговечно човечко искуство за кое мора да се има значење. Исто така, традицијат, па според тоа и сегашноста, без познавањето на историјата на религијата не можат да бидат адекватно сфатени, бидејќи религијата во битно ја определува традицијата, како што и ова се рефлектира врз одредени религиозни сегменти.(Цуцуловски Љ. 1998. 99-102)

Одвоеноста на училиштето од црквата е, исто така, цивилизациска придобивка и во општествената и културна традиција на Европа е присутна од подамна. Имено, со тоа е напуштена традицијата и практиката, религиозното образование, да биде еден од темелите на училиштето и на воспитно-образовните содржини. Преку образованието треба се формира и развива научен поглед на светот. Во таа смисла треба да се практикуваат воспитно-образовни содржини кои покрај стручните знаења, ќе развиваат хуманистички ориентирани личности. Отука мошне корисни се оние содржини кои, респектирајќи го локалното, националното, ќе градат нишки за поврзување со универзалното општочовечкото и хуманистичкото. На прашањето мора да му се приоѓа мошне широко и со почит на придобивките од минатото и на тоа што на овие простори е остварено под влијание на други учења кои покрај другото го обликуваа и образованието.

Мошне тесен е оној природ според кој со воведување на веронауката во училиштата треба да се придонесе за збогатување на верскиот живот. Стимулирањето на верскиот живот и неговото организирање, не е задача на училиштето. Прашањето за тоа, дали треба да се верува ил не, треба да наоѓа разрешница на друго место. Училиштето не треба верски да ја толкува религијата. Тоа си е работа на верските субјекти. Низ образовниот систем, религијата не

треба да се изучува како убедување, туку да се стекнуваат научни знаења за неа.

Секако дека се можни разни приоди во разрешувањето на прашањето за односот на образованието кон религијата. Тоа зависи од многу нешта. Преобразбата на образовните системи во поранешните социјалистички системи по прашањето на религијата се одвива во согласност со специфичностите. Поостои практика на експериментално изведување на наставата од религијата, потоа се воведува веронаука како изборен предмет за припадниците на оделни конфесии, во некои средини се воведува историја на религијата, а се вршат и промени во наставните содржини по историја, литература и слично. Во некои земји каде учениците не се определуваат за религиозно образование воведен е предметот етика, преку кој учениците треба да се запознаат со содржини од етичките учења и улогата на религијата во моралната сфера. Потребно е кај нас да се преиспита, да се изанализира и да се види што на младите луѓе им се нудеше како знаења за религијата и како се толкуваше таа низ образовните содржини. Тука, можеби, и се потребни поголеми корекции на релација образование-знаење за религијата. Во оделни наставни предмети ( историја, социологија, филозофија) или, пак, низ посебен наставен предмет, може да се најде простор, учениците да се стекнуваат со знаења за големите светски религии. Но, за тоа се потребни дополнителни согледувања(Тимовски В. 1998, 108)

### ***Секуларизација и образованието***

Зборот секуларизација доаѓа од латинскиот збор *saeculum* кој првобитно значел човечко доба, или век. Во времето на царот Августин, добила значење како и грчкиот збор *aión*, односно светско време. Во христијанството тој грчки израз, означува „**овосветско**“, грешно време, наспроти „**оностраниот**“, вечен живот. Во суштина изразот секуларно означува она што е световно, наспроти светото и духовното. Поимот секуларизација во заострена смисла на раздвојување на „**духовното**“ и „**световното**“ (*секуларно*), прв пат е употребен по повод на одземањето на црковните имоти при преговорите за вествалскиот мировен договор(1646-1648).

Како поим и термин социологијата на религијата и историјата на културата воопште, секуларизацијата може позитивно да ја одреди како преовладување на световниот дух, а негативно, како слабеење на влијанието на религијата, или нејзино постепено исчезнување како начин на мислење, живеење и однесување према



светот, со истовремено слабеење на црквата како општествено политичка сила.

Конкретно одредено, секуларизацијата значи следно: а) во теориско-филозовска смисла, преовладува сфаќањето и толкувањето на светот со самиот свет, без да се прибегнува кон поимот надсветска сила; б) во системот на вредности или содржината на животот-преовладување на овосветските духовни и витални вредности, со истовремено слабеење или негирање на религиските вредности; в) во етичката теорија-засновување на човечките моќи и потреби, без прибегнување на идејата за божественото како извор на авторитет во моралните прашања; г) во политичкиот и општествениот живот-повлекување на црквата, во сферата на приватниот живот на луѓето.

Паралелно со терминот секуларизација се употребуваат и термините „дехристијанизација“ и „атеизација“. Ппоимите дехристијанизација и атеизација не се употребуваат еднозначно. Додека атеизацијата значи потпуно напуштање на религиските замисли и сваќања, терминот дехристијанизација се употребува за процесот на слабењето на дејството и функционалноста на христијанската религија и на верата на самите христијански верници.(Павиќевиќ В. 1988, 313-314)

Многу социолози тврдат дека западните општества проживуваат процес на секуларизација. Тоа значи дека влијанието на религијата во сите сегменти на општествениот живот, стално и во континуитет се намалува. Bryan Wilson, кој го застапува тоа мислење, ја дефинира секуларизацијата како процес со кој религиозното мислење, пракса и институции го губат општественото значење.

Во споредба со нејзината улога во Европа во средниот век, Црквата во современото западно општество доживува процес на одвојување. Во средниот век, црквата и државата биле обединети. Религиозната контролата на образованието и на социјалните институции, ги надоместиле световните организации под контрола на државата. Црквената подршка на уметноста се одразува во фактот дека поголемиот број уметнички дела во Средниот век се темелат на верски теми. Денеска преовладуваат световни теми. Вилсон докажува дека англиканската црква денес не нуди готово ништо друго освен традиционален ритуал, со кој ги драматизират важните прекретници во животниот циклус, односно раѓањето, венчавањето и смртта. Тој издвојувањето на црквата од широкото општество го сфаќа како доказ на секуларизација.

Талкот Парсонс нуди алтернатива на стојалиштето, според кое одвојувањето на црквата од општеството значи секуларизација. Тој докажува дека еволуцијата на општеството уклучува процес на структурална диференцијација. Парсонс докажува како религиозните уверувања и понатаму даваат смисла и значење во животот, а црквите и понатаму се извор на религиозна етика и вредности. Што повеќе се специјализираат религиските институции, тоа нивната етика и вредности се повеќе се шират. Во америчкото општество, они стануваат основа на општите општествени вредности. Така многу вредности на америчкото општество истовремено се христијански и амерички. Од тоа стојалиште одвојувањето или, по Парсонсовата терминологија, структуралната диференцијација, не е и секуларизација.

Во категориите на Диркемовите гледања на религијата, заедницата е црква. Тоа е сликата која ја даваат европските општества од средниот век, каде што институционализираната црква и служела на целото општество. Во современите западни општества една црква ја замениле повеќе нив. Ако се прави споредба по образецот на вистински религиозните општества, какви што нудат малите општества, и средновековното христијанство, денешниот верски плурализам може да се протумачи како доказ на секуларизацијата. Само кога една единствена религија ќе има монопол на Истината, она може успешно да јакне и да ги подржува општествените норми и вредности и да се интегрира во општеството. (Хараламбос М. 1989, 452-455)

Многу социолози тврдат дека светото не зазема готово никакаво место во современото западно општество, туку дека општеството поминува низ процес на десакрализација. Тоа значи дека повеќе не постои уверување дека натприродните сили владеат со светот. Со постапките повеќе не управуваат религиозните уверувања. Човековата свест станува секуларизирана.

Во Веберовата интерпретација на индустриското општество, наоѓаме една од најраните тези на десакрализација. Тој тврдел дека за индустриското општество, е карактеристична рационализација и интелектуализација и пред се демистификација на светот. Светот веќе не е обвиткан со тајни, чаролии, а натприродното е протерано од општеството. Знаењата и мотивите кој ја усмеруваат акцијата сега се рационални. Рационалната акција ги отфрла смерниците кој нудат емоции, традиција или религија. Она се темели на ладно и свесно резонирање на интелектот, кој настојува да се објаснувањето за акција темели само на докажаните резултати

Повеќе социолози ја имаат прифатено Веберовата интерпретација за акција во индустриските општества. Во своето дело „Религијата во световното општество“ Bryan Wilson констатира: Религиозното размислување е можеби поле на кое можеме ги согледаме највидливите промени. Луѓето се помалку реагираат на религиската мотивација, они го оценуваат светот во епириските и рационалните категории. Вилсон докажува дека следните чинители го поттикнуваат развојот на рационалното мислење и рационално гледање на светот. Прво, аскетскиот протестантизам, затоа што создал една етика која е прагматична, рационална, контролирана и анти-емоционална. Второ, рационална организација на општеството, по која луѓето се трајно вклучени во рационални организации-претпријатија, јавни служби, образовни институции, влади, држави-во кој се практикува рационално однесување. Трето, поголемо познавање на општествениот и природниот свет, кое резултира како резултат на развојот на физиката, биолошките и општествените науки. Вилсон, тврди дека тоа значење се темели на разумот, а не на верата. Според него, науката не само што објаснила многу аспекти на животот и материјалната средина на начин кој повеќе задоволува( него религијата), туку нуди и потврда на своите објаснувања во облик на практични резултати. Четврто, развој на рационална идеологија и организација, со која се решаваат општествените проблеми. За разлика од тоа, религиските решенија, како што се ветување на правда, и награди во задгробниот живот, не даваат практични и видливи резултати. Вилсон докажува дека рационалното гледање на светот е непријател на религијата. Религијата се темели на верата, икако таква е нерационална. Истината која таа ја нуди не може да се провери со рационални постапки.

Петер Бергер ги разработува некој од Веберовите и Вилсоновите идеи во рамките на социологијата на сознанието. Тој тврди дека луѓето во западното општество се повеќе го посматраат светот и сопствените животи без помош на религиските интерпретации. Последица на тоа е секуларизација на свеста. Тој тврди дека клучна варијабла на секуларизацијата е процесот на рационализација, која е нужен реквизит за настанување на било какво индустриско општество од модерен тип.

Во делото „Дух Бескуќник“ Peter Berger, Brigitte Berger, i Hans Fried Kellner изнесуваат потполно нова интерпретација на причината за секуларизација на свеста. Они тврдат, дека за разлика од индустриското општество, прединдусриските општества биле

потесно поврзани односно интегрирани. Последица на тоа било да луѓето имаат еден единствен животен свет, едни единствени значења, и една единствена реалност. Семејниот живот, работата, образованието и политиката биле цврсто интегрирани. Модерното индустриско општество е високо издиференцирано и сегментирано, и последица на тоа е да членовите на општеството поседуваат, плуралитет на животни светови, неколку низови на значења, неколку реалности. Постои свет на приватниот живот, свет на технолошко производство, свет на бирократија, свет на образование, многу светови кој нудат масовните медиуми. Поединецот учествува во сите тие светови, од кои секој до некоја мера опфаќа различни значења и вредности, различна стварност. Плурализацијата на животните светови води кон секуларизација од следните причини. Прво, бидејќи различните животни светови имаат различни, па дури и противречни значења, на пример светот на работата, семејниот живот, религијата тешко може да го интегрира тој плуралитет на општествениот живот во еден сеопфатен и цврст свет на знаења. Второ, плуралитетот на животните светови раѓа општа несигурност. Со различните низови на значења, поединецот не е сигурен ни во ништо, вклучувајќи ја тука и религијата и значењата кои ги нуди. На тој начин веродостојноста на религиските дефиниции на стварноста е загрозувана од внатре, односно од субјективната свест на поединците. Религијата нуди единствен и сеопфатен свет на смислата. Во фрагментарната стварност, таков свет обично почнува да се распаѓа. (Хараламбос М. 1989, 462-464)

На крајот, не може а да не констатираме, дека и покрај сите напори за верска инволвираност на религијата во световните институции-образованието, и во Европа и кај нас, на мислење сум дека светото и духовното треба да остане во верските и духовните институции, а световните и научните сознанија во образовните институции, а пред се земајќи ја во предвид мултиконфесионалната карактеристичност на македонската држава, затоа што и мала невнимателност во тој поглед кај нас, може да доведе до верска дезинтеграција, во веќе и онака сложениот меѓуетнички амбиент.

### **Литература:**

1. Хараламбос Михаел, Увод во социологија, Загреб, Глобус, 1989
2. Цуцуловски Љубомир, Општествената транзиција и образованието, Скопје, 1988
3. Тимовски Владо, Општествената транзиција и образованието, Скопје, 1988

4. Вука Павићевић, Социологија на религијата, Београд, 1988